

KINO TUŠKANAC

Prevratnička svijest

Za Gavrasa inauguralni film u orbitu burnog umjetničkog pokreta bio je Z (1969). I ne samo za njega. Tim je filmom svojevremeno izgrađena i publika koja će u kinima pohoditi mentalno i intelektualno zahtjevniji film

Kao iz nekog drugog svijeta, posjetili su nas ponovno filmovi Costa-Gavrasa. Naime, danas kada vlada neoliberalni konsenzus o najboljem i nepromjenjivu svijetu, ova su djela, koja su nekada punila kinodvorane, čista egzotika. Nema politike u potrošačkom raju, nema ni *političkog filma* u multipleks-svijesti. Baš kao da smo ovim filmovima posjetili Moreov otok Utopiju!

Niz od pet filmova prikazanih u Filmskim programima bio je i prikaz (r)evolucije redatelja Costa-Gavrasa. *Kupe za ubojice* (*Compartment tueurs*, 1965) hičkokovsko-kluzoovski je prvenac u kojemu autor još traži svoju priču, a njegovi likovi zaplet. Poslije, kao predah, stiže melodramatični *Sjaja žene* (*Clair de femme*, 1979), u kojemu Gavras više sliči Viscontiju negoli samu sebi!

No, preostala tri ostvarenja u ciklusu bila su povijest *političkog filma*. Za Gavrasa inauguralni film u orbitu burnog umjetničkog pokreta bio je *Z* (1969). I ne samo za njega. Tim je filmom svojevremeno izgrađena i publika koja će u kinima pohoditi mentalno i intelektualno zahtjevniji film. Nakon studentskih i građanskih nemira 1968, pariških barikada i praških tenkova, i sva dugo kumulirana *prevratnička svijest* tražila je filmsko uobličenje. Pripovijest filma *Z* ispisana je iz pera još jednog

političkog emigranta, Jorgea Sempruna. I on je, kao Gavras Grčku, svojevremeno napustio Francovu Španjolsku. Zajedno, u Francuskoj su stvarali oazu političkog otpora imperijalnoj moći Kapitala. Pomogao im je i Godardov kinofotograf Raoul Coutard, koji je često snimajući iz ruke prenio ozračje uzavrelih ulica na kojima su se sukobljavale snage trulog, korumpiranog sustava i nemirnoga životnog svijeta. *Lebenswelt* poniženih i uvrijeđenih tražio je pravdu unutar sustava bogatih i moćnih. Pitanje je već tada bilo: *Koliko fašizma?* (naslov istoimene knjige Rastka Moćnika!). Iako prisutan i kod drugih autora razdoblja, Yves Montand postaje brencom Gavrasovih filmova. Ni Marker, pa niti Losey, ne čine od njega ono što čini Gavras. Šansonjer postaje utjelovljenjem filmske ljevice i karizmom intelektualaca. Ono što su Marcuse ili Sartre detektirali na teorijskoj i filozofijskoj razini Montand je uporno uprisutnjavao na ekranima više od desetljeća.

Početak osamdesetih, pak, donosi labuđi pjev pokreta *političkog filma*. *Nestao* (*Missing*, 1982) reminiscencija je na najcrnje dane latinoameričkog fašizma. Protagonist filma (Jack Lemmon) deziluzionirani je i razočarani čovjek koji još nastoji skupiti preostale tragove nekad skladne građanske obitelji. No, to je postalo nemoguće. Vraćanje na mjesto zločina, u Čile, donosi tek tragove

smrtonosne ruke američkog Imperija, u osamdesetima u stanju svojevrsne hibernacije. Obitelj se može okupiti tek još uz lijes ubijena sina. Potraga za *davno izgubljenim vremenom* završit će u očaju i pred zidom šutnje. Uskoro će ta šutnja zavladata i nad cijelim pokretom. *Politički film* polako će nestati.

Ipak, o jednom prikazanom filmu ciklusa vrijedi još ponešto prozboriti. Jer, isti nije izgubio na aktualnosti ni danas, tri i pol desetljeća od nastanka. Razmatrajući političku filozofiju današnjice, jedan je toponim neprijeporan. Riječ je, naime, o *biopolitici*. Biopolitika se bavi refleksijom i analizom legalnih režima u procesima, ispitivanjem zakonskog kondicioniranja života i povratnim djelovanjem života na

isti proces. U Agambenovu djelu *Homo sacer. Staverena moć i goli život* (1995) važna je i ključna riječ *izvanredno stanje*. Taj topos političke teorije Carla Schmitta predmet je kako Agambena tako i Gavrasova filma prikazana u ciklusu. *Opsadno stanje* (*Etat de siege*, 1973) filmska je pripovijest koja dijeli detekciju *trajnoga izvanrednog stanja*.

Montand tumači američkog emisara u Urugvaju, koji pod krinkom *humanitarnе pomoći* nedozrelom domaćem gospodarskom sustavu nadzire lokalnu policiju. Njega otimaju gerilski pobunjenici *tupamarosi*, a javnost ne nalazi motive otmice. Nakon vješto vodene Gavrasove filmske priče, u kojoj izmjenjuje motive krimića i trilera s onima

političke drame, otkriva se bolna istina: svijet biopolitičkog *izvanrednog stanja* današnjice ne razlikuje se od *opsadnog stanja* s početka 70-ih, prikazana u ovome sjajno uobličenom ostvarenju. Dojmljive su komponente filma, koji započinje uvodnom sekvencom *in medias res*, koja fingira autentični dokumentarizam: fotografija, gluma, emocija, *suspense*...

Ipak, izdvojio bih gotovo romantičnu intoniranu sekvencu u kojoj se iskazuje *revolucionarna demokracija*. Voda otmičarske skupine, nakon uhićenja mnogih tupamarosa, provodi glasanje o sudbini otetog dužnosnika. U nizu razgovora s predstavnicima ogranaka revolucionarne ćelije, vođenih u autobusu, donesena je odluka: Smrt!

To je ključna riječ filma. Ona označuje kako smrt američkog poslanika tako i povijesnu smrt lokalne gerile, ali i *homo sacera* u opsadnom/izvanrednom stanju. U postkolonijalizmu smrt je dosuđena i struji *političkoga filma* sama!

Marijan Krivak